

Herkenning van Steppekiekendief

Wouter Faveyts

Nog niet zo lang geleden was Steppekiekendief *Circus macrourus* een echte zeldzaamheid in België. Onze avifauna is echter voortdurend in beweging: in het laatste decennium heeft de soort zich ontpopt tot een jaarlijkse passant in voor- en najaar. De herfst van 2011 bracht zelfs een heuse invasie met zich mee. Over dit fenomeen wordt in dit tijdschrift nog gerapporteerd (Vansteelant in prep).

Deze bijdrage behandelt de herkenning van Steppekiekendief. Er wordt daarbij ook aandacht besteed aan de determinatie van de twee gelijkende soorten kiekendief: Grauwe Kiekendief *C. pygargus* en Blauwe Kiekendief *C. cyaneus*. De herkenning van deze soorten kan verrassend moeilijk zijn, zeker bij vrouwtjes en jonge vogels. Tenslotte wordt voor de volledigheid nog een fenomeen belicht dat recent in beeld komt: de hybridisatie van Steppekiekendief met Grauwe en vooral Blauwe Kiekendief.

Soortbespreking

De belangrijkste veldkenmerken van Steppekiekendief en de twee andere soorten worden op het einde van deze bijdrage op een rijtje gezet aan de hand van foto's. De kenmerken worden op elke foto met letters en nummers aangeduid en verder toegelicht in de onderschriften. Deze werkwijze is veel duidelijker dan het louter opsommen van de kenmerken in tekst- of tabelvorm: je kan de oefening immers zelf meteen maken. Er is bewust voor gekozen om ook een aantal minder goede foto's te gebruiken. Dergelijke foto's weerspiegelen beter de realiteit: roofvogels laten zich nu eenmaal niet altijd onder ideale omstandigheden bekijken.

Op welke lichaamsdelen en veerpartijen je moet letten bij een ontmoeting met een kiekendief staat opgesomd in de tabel. Zo verliest men weinig tijd bij kortstondige waarnemingen of waarnemingen onder ongunstige omstandigheden. De vaak uitgebreide onderschriften fixeren de aandacht op de kenmerken die in de tabel worden opgesomd. Andere veerpartijen, zoals de bovenzweugels en de staart, zijn weinig of niet belangrijk voor een succesvolle determinatie.

Doorgaans wordt het risico op verwarring van Steppekiekendief met Grauwe Kiekendief het grootst geacht. De kans op verwarring

Tabel 1. Overzicht van de belangrijkste lichaamsdelen en de kenmerken waarop moet worden gelet bij de determinatie van Steppekiekendief *Circus macrourus*, Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* en Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*. De letters tussen haakjes in de eerste kolom worden gebruikt bij de foto's om de kenmerken te groeperen per lichaamsdeel.

Table 1. Overview of the most important body parts and the features which should be paid attention to for the identification of Pallid Harrier *Circus macrourus*, Montagu's Harrier *Circus pygargus* and Hen Harrier *Circus cyaneus*. The letters in brackets in the first column can be used to group the features by body part (K= head pattern, L= body, H= primaries, A= secondaries).

Vogels in mannetjeskleed		Juvenielen of vogels in vrouwtjeskleed	Alle kleden
Koppatroon (K)		<ol style="list-style-type: none"> 1. Kleurverdeling en tekening rond het oog 2. Tekening en patroon van veren in nek en hals 3. Aan- of afwezigheid van een halsband. Indien aanwezig is de vorm en de kwaliteit van de halsband belangrijk 	
Lichaam (L)			<ol style="list-style-type: none"> 1. Kleur 2. Aan- of afwezigheid van streping op de onderdelen 3. In het voorjaar: al dan niet aanwezigheid van vele nieuwe, geruide veren
Handpennen (H)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vorm van de zwarte tekening op de buitenste handpennen 2. Aan- of afwezigheid van een donkere eindband op de binnenste handpennen 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kleur en tekening van de 'vingers' 2. Patroon van bandering op de handpennen 3. Aan- of afwezigheid van eindband op de binnenste handpennen 4. Aan- of afwezigheid van een witte 'boemering' aan de bases van de handpennen 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het aantal zichtbare 'vingers' (uitstekende buitenste handpennen) 2. De relatieve lengte van de tiende handpen (van binnen naar buiten geteld) ten opzichte van de vijfde en de zesde handpen
Armpennen (A)	Aan- of afwezigheid van een donkere eindband en de kwaliteit van die eindband	De mate van contrast ten opzichte van de handpennen	

met Blauwe Kiekendief wordt echter vaak zwaar onderschat. Bij Steppekiekendief verschillen beide geslachten aanzienlijk in grootte, meer nog dan bij de andere soorten. Mannetjes Steppekiekendief zijn kleiner dan mannetjes Grauwe Kiekendief, terwijl vrouwtjes toch de grootte van een vrouwtje Blauwe Kiekendief benaderen (Forsman 1993, Ferguson-Lees & Christie 2001). De vaak gebruikte term 'slanke kiekendieven' om het duo Steppekiekendief/Grauwe Kiekendief te benoemen is dan ook ietwat misleidend: vrouwtjes Steppe zijn niet altijd slank te noemen en kunnen proportioneel eerder lijken op Blauwe Kiekendief.

Elk van de drie soorten kent een aanzienlijke variatie naargelang leeftijd en geslacht. Behalve in juveniel kleed verschillen mannetjes en vrouwtjes opvallend van elkaar: de eerste zijn overwegend witgrijs met zwart, terwijl de laatste overwegend bruin zijn. Juvenile exemplaren lijken oppervlakkig op oudere vrouwtjes, maar op basis van diverse kenmerken laten ze zich makkelijk onderscheiden, vooral bij Steppekiekendief en Grauwe Kiekendief. Het zijn met name onvolwassen exemplaren in overgang van juveniel naar volwassen kleed die voor verwarring zorgen.

Voor de in dit artikel aangehaalde kenmerken zie Forsman (1993, 1995 en 1999), Lontkowski (1995), Forsman & Peltomäki (2007), Forsman & Erterius (2012).

Praktische tips

Naast de hierboven vermelde harde kenmerken zijn er een aantal praktische tips om in het achterhoofd te houden bij de determinatie van Steppekiekendief.

Het hele plaatje moet kloppen

Zoals bij alle moeilijk herkenbare soorten geldt ook hier dat men best zoveel mogelijk kenmerken combineert om tot een betrouwbare determinatie te komen. Er kan niet genoeg benadrukt worden dat er een aanzienlijke individuele variatie bestaat, zelfs tussen soortgenoten van dezelfde leeftijd en hetzelfde geslacht. Enkel focussen op één specifiek kenmerk zou daardoor tot fouten leiden. Voor sommige kenmerken die onder de foto's worden vermeld, zal je voorbeelden kunnen vinden van exemplaren van een andere soort die deze kenmerken ook vertonen. Een goed voorbeeld daarvan is het patroon op de achterrand van de binnenste handpennen: bij (vrouwelijke en/of jonge) Steppekiekendief doorgaans vaag en bleek, maar soms donker en solide.

Timing

De tijd van het jaar mag dan wel een belangrijke aanwijzing zijn, het is geen hard kenmerk. Ondanks de (nog) bescheiden aantallen in West-Europa zien we dat Steppekiekendieven vaak iets vroeger in het voorjaar (vanaf maart) en iets later in het najaar (tot in oktober) passeren dan Grauwe Kiekendieven. De kans is ook aanzienlijk groter dat Steppekiekendief in Europa overwintert dan Grauwe Kiekendief. In de winter 2011-2012 werden in Europa minstens een tiental overwinterende Steppekiekendieven opgemerkt, noordelijk tot zelfs Ierland en Zwitserland (van den Berg & Haas 2012). Ten minste in de tweede helft van die winter overwinterde een hybride Steppe- x Blauwe Kiekendief in Wallonië (zie onder 'Hybriden'). Een verdachte kiekendief buiten de klassieke periode van Grauwe Kiekendief in West-Europa (april – september) verdient dus zeker extra aandacht.

Andere 'jizz'

Het determineren van vogels kan gebeuren op basis van de zogenaamde 'jizz': de algemene indruk die een vogel wekt door zijn uiterlijk voorkomen, vliegwijze en gedragingen. De jizz is een subjectief gegeven, dat sterk gebaseerd is op de eigen ervaring.

Het is vaak moeilijk te vatten op foto en het is bij uitstek van toepassing op veldwaarnemingen. Zonder dat alle detailkenmerken van het kleed zichtbaar zijn kan de 'jizz' helpen bij de determinatie van kiekendieven. Dat is geen overbodige luxe, want bij het bekijken of fotograferen van kiekendieven zijn lang niet altijd de nodige details zichtbaar.

Bij Steppekiekendief is die jizz geen eenduidig gegeven: de kleine, slanke mannetjes geven een andere indruk dan de grotere, forse vrouwtjes. Zoals bij veel roofvogelsoorten hebben juveniele exemplaren een andere jizz dan oudere vogels. Het uitzicht van Steppekiekendief wordt gekenmerkt door een naar verhouding iets bredere arm en een smallere, meer puntige hand. Daardoor vertoont de vleugelvorm gelijkenissen met die van een valk. Grauwe Kiekendief heeft smallere vleugels, met weliswaar een naar verhouding minder smalle en puntige hand. Blauwe Kiekendief heeft een bredere arm én een bredere hand. De jizz van de vleugel wordt verder beïnvloed door het aantal zichtbare 'vingers' in de hand en de handpenformule.

Manier van jagen

Steppekiekendief jaagt vaak op een andere manier dan Grauwe Kiekendief, vooral de mannetjes met hun kleine gestalte. Dat is het gevolg van andere accenten in hun voedselkeuze. Steppekiekendief is meer een vogeljager dan Grauwe Kiekendief (Clarke 1996). Dat uit zich in jachtgedrag dat bij wijlen doet denken aan een Slechtvalk *Falco peregrinus* of een Boomvalk *Falco subbuteo*. Wie al eens een Steppekiekendief aan hoge snelheid heeft zien jagen op steltlopers of leeuweriken, dacht wellicht niet onmiddellijk aan een Grauwe Kiekendief. Die laatste, met een naar verhouding groter vleugeloppervlak, is beter in staat om laag boven de grond, traag naar prooi te speuren. Dit kenmerk wordt uiteraard beïnvloed door verschillende factoren: Steppekiekendieven kunnen even goed in een meer typische kiekendievenstijl laag over de grond patrouilleren naar prooi. Bij trekkende vogels is dit niet aan de orde.

Vorm en kleur van de halsband

Bij meldingen van vermeende Steppekiekendieven wordt meestal veel waarde gehecht aan de aanwezigheid van een halsband, die van in de achternek rond het gezicht doorloopt tot aan de keel. Hoewel die halsband een zeer goed kenmerk is, moet worden benadrukt dat de vorm en de kleur ervan erg belangrijk zijn voor de determinatie. Grauwe Kiekendief kan immers ook in zekere mate een halsband vertonen en bij Blauwe Kiekendief komt dit zelfs vaak voor.

Tweede kalenderjaars vogels in het voorjaar en het belang van kennis van de ruistrategie

Niet alle kleden van kiekendieven leveren even veel determinatieproblemen op. Veel lastige gevallen hebben betrekking op waarnemingen van jonge Steppe- en Grauwe Kiekendieven in het voorjaar van hun tweede kalenderjaar. Het is daarom erg belangrijk om zich goed bewust te zijn van de verschillen in ruistrategie tussen de twee soorten.

Een juveniele Steppekiekendief ruit weinig of niet in zijn eerste winter, enkele veren in de nek of de bovenborst niet te nagesproken. Jonge Grauwe Kiekendieven daarentegen ruien duidelijk meer, met weliswaar individuele verschillen: de vogels met de meest gevorderde rui vervangen vrijwel alle lichaamsveren. Juvenile slagpennen worden echter behouden. Dit verschil in ruistrategie zorgt ervoor dat een 'slanke kiekendief' die in de lente een contrast vertoont tussen sterk gesleten juveniele veren en vers geruide veren of die veel streping heeft op de borst relatief eenvoudig als een Grauwe kan worden bestempeld, zelfs op enige afstand. Uiteraard wordt best nog uitge-

keken naar andere ondersteunende kenmerken, maar in principe is dit toch een sterke aanwijzing.

Dit laat toe om veruit de meeste Grauwe Kiekendieven in het voorjaar van hun tweede kalenderjaar op basis van kleedkenmerken op geslacht te brengen. Steppekiekendieven van dezelfde leeftijd daarentegen, laten zich enkel op korte afstand seksen, op basis van de iriskleur (bleek bij mannetjes, donker bij vrouwtjes). In de loop van de zomer verdwijnt de waarde van dit kenmerk: tweede kalenderjaars Steppekiekendieven starten vanaf mei – juni immers met de rui.

De befaamde 'boemerang'

Met de 'boemerang' wordt de bleke basis van de handpennen bedoeld, die zich als een 'opvallend' baken rond de pols slingert. Als het aanwezig is (maar dat is niet altijd het geval) is dit een sluitend kenmerk voor Steppekiekendief.

Variatie in het handpenpatroon

In de tabel worden de meest typische handpenpatronen van de drie soorten weergegeven. Hoewel dit zonder twijfel een goed kenmerk is, is het niet altijd voor 100% sluitend. Bij zowel Steppekiekendief als Grauwe Kiekendief komen afwijkende exemplaren. Zo valt bij veel (vooral juveniele) Steppekiekendieven op dat de binnenste handpennen geen duidelijke donkere achterrand hebben. Daardoor lijkt het alsof de bleke grondkleur van de handpennen uit de vleugel kan 'ontsnappen'. Exemplaren die een duidelijke, solide gesloten achterrand hebben zijn echter niet zeldzaam.

Het komt er op aan om het handpenpatroon goed in zijn geheel te beoordelen en te letten op alle kenmerken op de handpennen die van belang zijn: op die manier kan de variatie grotendeels worden opgevangen.

Hybriden

Alsof het herkennen op soort nog niet moeilijk genoeg was, is recent een nieuw fenomeen in de kijker gekomen: hybridisatie. Echt nieuw is het fenomeen niet: in de literatuur zijn reeds sinds lang gemengde broedparen van Steppekiekendief met Grauwe Kiekendief bekend (Finland, 1993) en van Steppekiekendief met Blauwe Kiekendief (Schotland, 1995) (Ferguson-Lees & Christie 2001).

In Finland werd in 2005 een intrigerend succesvol broedgeval gedocumenteerd van een vrouwtje Blauwe Kiekendief met een mannelijke hybride met kenmerken van zowel Steppe- als Blauwe Kiekendief. Dit is overigens het enige bekende gemengde broedgeval van een terugkruising die met succes jongen voortbracht. Dit geval wijst bovendien uit dat hybriden tussen deze soorten vruchtbaar zijn (Forsman & Peltomäki 2007).

Hoewel beide combinaties voorkomen, lijkt Steppekiekendief vaker te hybridiseren met Blauwe dan met Grauwe Kiekendief, of tenminste toch als we op het aantal gemelde hybriden afgaan.

De toevloed van Steppekiekendieven in het najaar van 2011 bracht ook de hybridenkwestie duidelijker in beeld. Op diverse plaatsen in Europa werden kiekendieven vastgesteld die vrijwel zeker of vermoedelijk hybriden waren. Forsman & Erterius (2012) melden een totaal van negen exemplaren in Finland en Zweden. In België (Wallonië) werden in de eerste maanden van 2012 twee hybriden vastgesteld (zie foto's). Van 30 januari tot 19 maart 2012 pleisterde een tweedejaars vrouwtje ten oosten van Philippeville, eerst in Villers-le-Gambon en later bij Surice (N). Op 8 april 2012 werd een andere vogel gezien in On (Lx). Recent werd op 15 oktober 2012 zelfs nog een derde verdachte vogel waargenomen te Dilsen-Stokkem. Deze gevallen moeten nog onder voorbehoud worden behandeld: de Vlaamse en

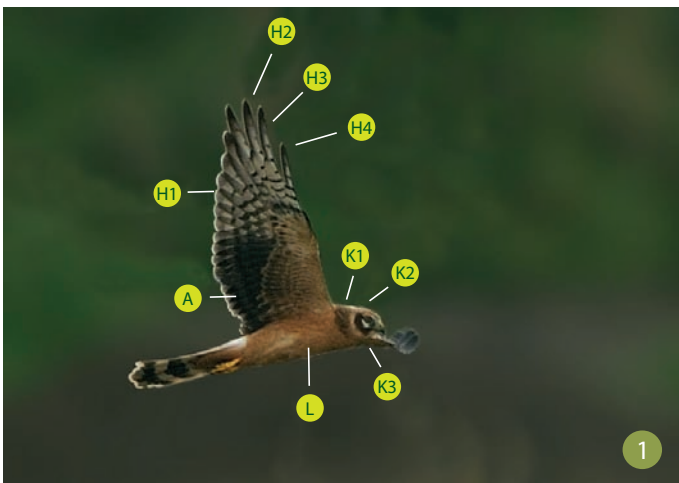
Waalse zeldzaamhedencommissies hebben zich voorlopig nog niet definitief uitgesproken over deze vogels.

Het zal geen verrassing zijn dat hybriden te herkennen zijn aan de gecombineerde kenmerken van twee soorten. Het is een uitdaging om te bepalen of een afwijkende vogel nog binnen de variatie van één soort valt of een hybride tussen twee soorten moet zijn. De beperkte ervaring leert dat het wel doenbaar is om het onderscheid te maken, maar goede foto's zijn daarbij onmisbaar. Enkele belangrijke elementen om in het achterhoofd te houden bij een eventuele hybride:

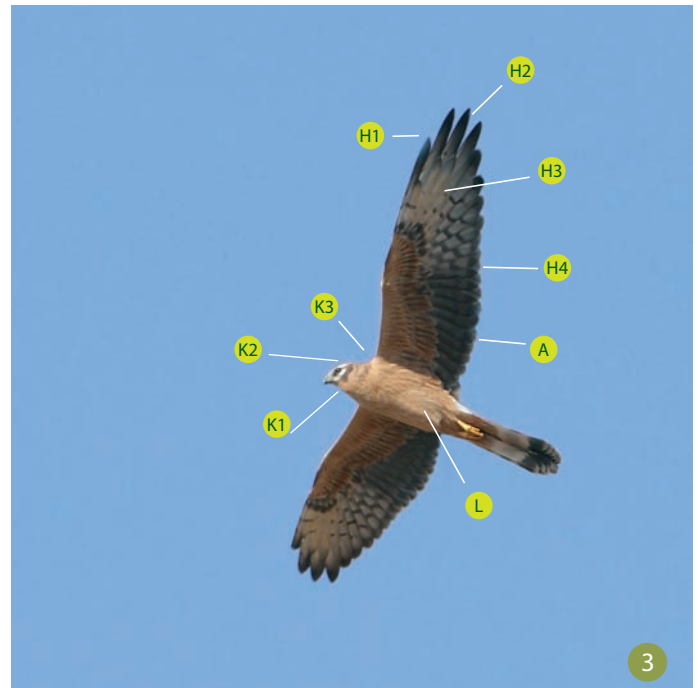
- verdachte vogels vallen vaak eerst op doordat ze het uitzicht van een Steppekiekendief (vooral het koppatroon) combineren met de verkeerde vleugelformule: vijf zichtbare 'vingers' in plaats van vier.
- een halsband die net niet goed lijkt te zitten voor Steppekiekendief.
- opgelet met ruiende Blauwe Kiekendieven tijdens de zomermaanden. Bij het ruien van de handpennen vertonen de vogels dan immers geen vijf zichtbare 'vingers'.

Het hybridenvraagstuk biedt ruimte voor speculaties. Is het een recent en een groeiend fenomeen? We kunnen veronderstellen dat hybriden sneller gedetecteerd worden in West-Europa, door het groot aantal vogelkijkers. De detectiekans voor hybriden in het grote Aziatische verspreidingsgebied is vermoedelijk extreem laag. Er wordt geopperd dat de uitbreiding van het broedgebied van Steppekiekendief in noordelijke en noordwestelijke richting ervoor zorgt dat de soort meer in contact komt met Blauwe Kiekendief. Bovendien is de kans reëel dat zo'n pionier in een nieuw uitbreidingsgebied geen partner van de eigen soort kan vinden. Dat resulteert dan in meer gemengde broedgevallen. De snelle opgang van de digitale fotografie speelt mogelijk een bijkomende rol. Het determineren van zekere of vermoedelijke hybriden is een kwestie van details. Het aanbod van foto's van (zeldzame) vogels is tegenwoordig overweldigend, en het geeft de gelegenheid aan veel meer mensen om meer exemplaren in detail te bestuderen. Het is aannemelijk dat hybriden tot recent op die manier gemakkelijker onopgemerkt bleven. In het veld zullen veel hybriden vermoedelijk als ongedetermineerd of onder de noemer van een van beide oudersoorten de boeken in gaan.

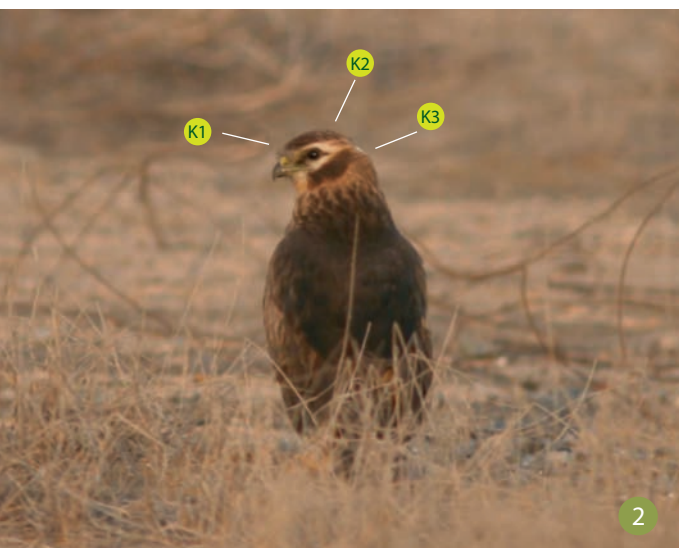
De toename van Steppekiekendief in West-Europa lijkt zich intussen te consolideren. Het is mogelijk dat de soort zich verder zal doorzetten als broedvogel in Noordoost-Europa en dat daarbij hybridisatie met vooral Blauwe Kiekendief zal blijven optreden of zelfs toenemen. Al zal het vermoedelijk om een minderheid blijven gaan, toch is het belangrijk dat waarnemers rekening houden met de mogelijkheid van hybriden wanneer er individuen opduiken met de kenmerken van Steppekiekendief.

1 Steppekiekendief *Circus macrourus* 1^e KJ. 11 september 2011. Prosperpolder (O)
(Foto: Bernard Van Elegem)

3 Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* 1^e KJ. 19 september 2010. Monroy,
Extremadura (Sp) (Foto: Gerard Janse)

2 Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* 1^e KJ. 29 december 2008. Sohar, Oman (Foto:
Wouter Faveyts)

2

De donkere iris wijst op een vrouwtje. In deze houding is enkel het koppatroon bruikbaar voor determinatie.

K1. Hoewel de vogel een wat donkere teugel heeft, valt de vrij 'open' gezichtsuitdrukking op. Steppekiekendief vertoont een meer opvallende en donkerdere teugel en meer zwarte 'mascara' rond het oog. Daardoor zou deze laatste een meer 'gemene' gezichtsuitdrukking vertonen dan we hier zien.

K2. Opvallend veel wit zowel boven als onder het oog. Hoewel dit een variabel kenmerk is vertoont de gemiddelde Grauwe Kiekendief in de regel opmerkelijk meer wit rond het oog. Ook dit draagt bij tot de onder K1 vermelde 'open' gezichtsuitdrukking.

K3. Een vage en wat 'sordige' halsband. Hoewel Grauwe Kiekendieven in dit kleed frequent een blekere halsband vertonen, heeft die nooit helemaal dezelfde vorm en kwaliteit als bij Steppekiekendief. Om te beginnen is de halsband aan de benedenzijde niet mooi scherp afgescheiden van de donkere, maar streperige nek. De halsband wordt daarenboven naar achteren toe steeds breder.

3

K1. Geen duidelijke en opvallende halsband, wat bij een Steppekiekendief van deze leeftijd wél altijd het geval is.

K2. Typische kleurverdeling en tekening rond het oog: veel wit boven en onder het oog en naar verhouding onopvallende zwarte omranding rond het oog. Deze kenmerken geven Grauwe Kiekendief een sympathieker, meer 'open' gezichtsuitdrukking.

K1. Overwegend rosse kleur op keel en hals. Geen opvallende boa zoals in de regel wél bij Steppekiekendief.

H1. Lange tiende handpen, ongeveer even lang als de zesde. Bij de twee andere soorten is de tiende handpen korter.

H2. Vier zichtbaar 'gevingerde' buitenste handpennen als Steppekiekendief, Blauwe Kiekendief heeft er vijf. De donkere 'zwartgerookte' vingers zijn typisch voor Grauwe Kiekendief. Steppekiekendief vertoont in de regel bleke vingers met duidelijke bandering.

H3. Bleek centraal gedeelte op de buitenste handpennen, in combinatie met H2. Bij Steppekiek is de bandering op de handpennen net het meest opvallend op de centrale handpennen of zijn de handpennen over de hele lengte gebandeerd (maar zie 'boemerang'-kenmerk).

H4. Een duidelijke donkere eindband op de binnenste handpennen. Bij Steppekiekendief is deze eindband meestal vager en is het donker beperkt tot de uiterste toppen van de handpennen. Niettemin bestaan er juveniele Steppekieken met een patroon zoals op deze foto.

A. Donkere armpennen die contrasteren met de blekere handpennen waardoor scherp gescheiden tweekleurige slagpennen ontstaan. Dit kenmerk treffen we ook aan bij Steppekiekendief. Bij juveniele Blauwe Kiekendieven is dit contrast minder opvallend, maar onder bepaalde waarnemingsomstandigheden kan het ook bij die soort nog redelijk opvallen.

L. Egale en volledig oranje, ongestreepte onderdelen.

1

K1. Een opvallende donkere 'boa' die vanuit de keel over de hals gedrapeerd ligt is typisch voor Steppekiekendief, maar deze verenkraag varieert individueel: van egaal donkerbruin tot bruin gevlekt met oranje veertjes. Bij deze vogel valt de boa al goed op, maar hij is niet op zijn donkerst.

K2. Een duidelijke halsband is een uitstekend kenmerk pro Steppekiekendief: deze loopt duidelijk, breed en evenwijdig door van de achternek tot aan de keel en wordt benadrukt door het contrast met de achterliggende donkere 'boa' (K1) en de opvallende lange donkere wangvlek (zie K3).

K3. Typisch koppatroon van Steppekiekendief: de combinatie van een opvallende en goed afgelijnde donkere wangvlek van achter het oog tot aan de kin, met een knikje richting snavel lopend, weinig wit rond het oog en tegelijk veel zeer donkere 'mascara' rond het oog en op de teugel. Dit alles geeft de vogel een contrastrijke en 'boze' gezichtsuitdrukking. De kleur van de kruin varieert van donker tot bleek.

H1. Een voor Steppekiekendief vrij duidelijke eindband op de binnenste handpennen. Deze eindband is in de regel vager en onduidelijker dan bij Grauwe en Blauwe Kiekendief, maar we spreken over een variabel kenmerk en een duidelijke eindband is niet uitzonderlijk.

H2. Vier zichtbare 'vingers' (buitenste handpennen) in de vleugelpunt, net als bij Grauwe Kiekendief, maar contra Blauwe Kiekendief, die vijf 'vingers' heeft.

H3. Grotendeels bleke 'vingers', met enige bandering. Deze kan nog opvallender zijn. Grauwe Kiekendief vertoont in de regel vrij donkere vingers zonder bandering.

H4. Een naar verhouding kortere tiende handpen. Bij Grauwe Kiekendief is deze handpen langer, ongeveer even lang als de zesde handpen.

A. Donkere armpennen contrasteren met blekere handpennen. Een juveniele Grauwe Kiekendief vertoont eenzelfde contrast, maar bij Blauwe Kiekendief is dit zwakker en is er een geleidelijke overgang naar een donkere grondkleur naar het lichaam toe.

L. Egaal oranje onderdelen zonder enige streping, net als bij een juveniele Grauwe Kiekendief. Een juveniele Blauwe Kiekendief heeft blekere, meer beige onderdelen en vertoont veel streping over het grootste deel van het lichaam.

4 Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* 2°KJ. 11 januari 2009. Zeebrugge (W) (Foto: Bernard Van Elegem)

4

K1. Hoewel nek en hals duidelijk gestreept zijn is er geen sprake van een opvallende donkere 'boa' zoals bij Steppekiekendief. De streping loopt naadloos door op de borst.

K2. In tegenstelling tot de juveniele Blauwe Kiekendief op foto 5 vertoont deze vogel wel een opvallende halsband, een mooi voorbeeld van de individuele variatie binnen dezelfde soort en leeftijdscategorie. Deze halsband doet denken aan Steppekiekendief, maar bij nader inzicht is hij niet mooi egaal en niet overal even breed: zowel bovenaan als onderaan zien we donkere vlekjes. Op afstand zal dat in het veld weliswaar niet of amper te zien zijn. Daarmee wordt het belang benadrukt van op alle mogelijke kenmerken te letten: diverse andere kenmerken maken immers duidelijk dat dit geen Steppekiekendief is. De donkere oorstreek die aan de halsband grenst is te bleek en te vaag begrensd voor Steppekiekendief. Daarnaast zien we veel bleke kleur boven het oog. Oppervlakkig gezien lijkt het koppatroon misschien op dat van Steppekiekendief, maar bij nauwkeurige observatie blijkt er bijna niets echt te kloppen.

H1. Een duidelijke, goed afgelijnde eindband aan de binnenste handpennen.

H2. Een opvallende vijfde 'vinger', doordat de zesde handpen duidelijk langer is dan de vijf binnenste handpennen. Zelfs zonder de vingers te tellen valt op dat Blauwe Kiekendief hierdoor een vollere en rondere hand heeft, die niet zo puntig en smal is als bij de andere twee soorten.

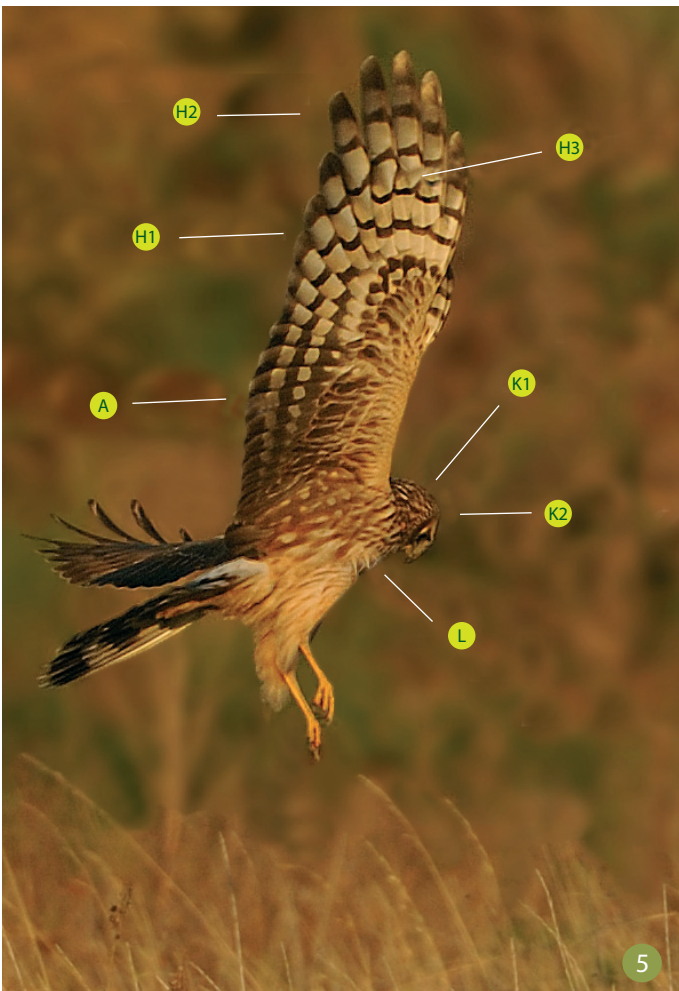
H3. Een vrij korte tiende handpen, die slechts ongeveer even lang is als de vijfde handpen.

H4. De bandering op de handpennen is gelijkmatig verspreid over de volle lengte; ook de toppen (vingers) zijn gebandeerd. Bij Steppekiekendief zit de bandering vaak geconcentreerd op het centrale deel van de pennen; bij Grauwe Kiekendief zijn de vingers in de regel donker, zonder zichtbare bandering. Opgelet: er bestaan juveniele Blauwe Kiekendieven met minder duidelijke bandering!

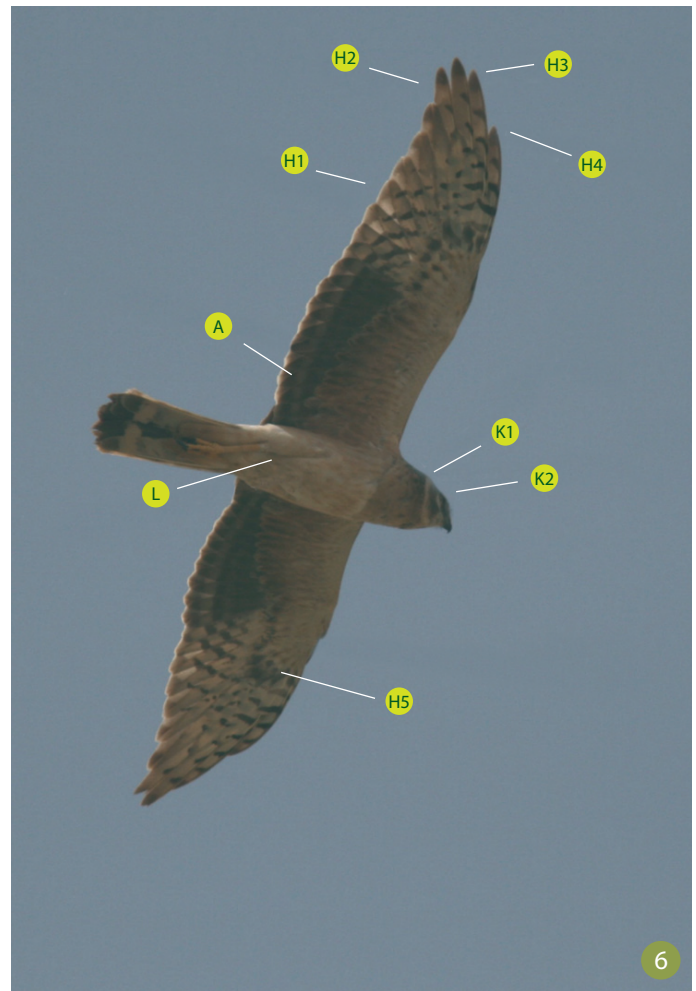
H5. Merk op dat deze vogel een hint van een witte 'boemerang' lijkt te hebben aan de bases van de handpennen, die doet denken aan Steppekiekendief. Deze 'boemerang' vertoont echter flink wat inkepingen en valt bovendien niet zo goed op als bij de gemiddelde Steppekiekendief.

A. De armpennen zijn niet opvallend donkerder zoals bij juveniele Grauwe of Steppekiekendieven. Bij Blauwe Kiekendief is de bleke grondkleur tussen de bandering meestal goed zichtbaar tot tegen het lichaam aan. Daardoor is er geen sprake van een opvallend contrast tussen donkere armpennen en blekere handpennen.

L. Een lichaam met een fletse, vuil witte grondkleur en volledig getekend met donkere streping tot op de onderstaartdekveren, past bij juveniele vogels alleen op Blauwe Kiekendief.

5 Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* 1e KJ. 23 oktober 2011. Prosperpolder (O)
(Foto: Bernard Van Elegem)

6 Steppekiekendief *Circus macrourus* 2e KJ mannetje. 6 april 2007. Neot Smadar, Israel (Foto: Wouter Faveyts)

5

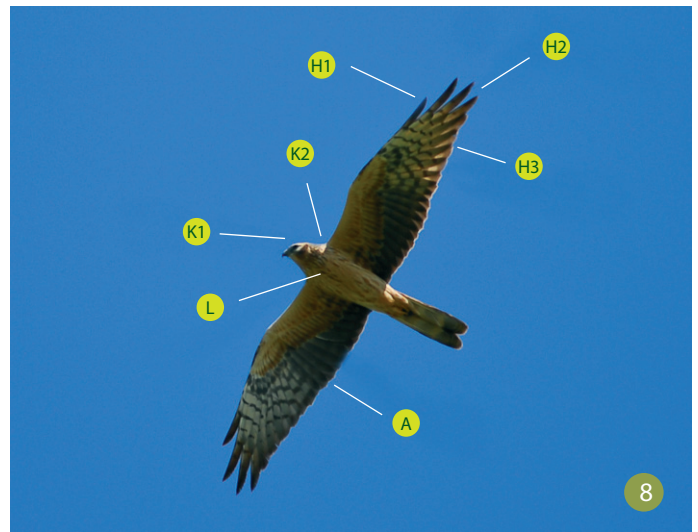
- K1.** Sterk gestreepte nek en hals. Bij Steppekiekendief zijn deze veerpartijen egalier en donkerder, met vaak een volledige, zeer donkere 'boa'.
- K2.** Hoewel niet zo goed zichtbaar vertoont de vogel geen duidelijke bleke halsband. Bij een Steppekiekendief zou dit vanuit deze hoek wel moeten opvallen. Dit kenmerk is wel variabel: zie foto 3 voor een voorbeeld van een juveniele Blauwe Kiek met een duidelijkere halsband.
- H1.** Een duidelijke en scherp afgelijnde eindband op de binnenste handpen. Steppekiekendief vertoont in regel blekere toppen aan deze handpennen, waardoor de eindband vaag en onderbroken lijkt.
- H2.** Een duidelijke vijfde 'vinger' klopt niet voor Steppekiekendief. Deze extra vinger draagt bij tot de voor Blauwe Kiekendief typische bredere en vollere hand.
- H3.** Regelmatige bandering op de handpennen over de volledige lengte van de handpennen. Er is weliswaar sprake van aanzienlijke individuele variatie en sommige jonge Blauwe vertonen minder bandering. Als dat het geval is levert dat in de regel echter nog geen typisch Steppekiefpatroon op want bij die soort ligt de nadruk van de bandering op het centrale deel van de handpennen, terwijl de bases en de uiteinden weinig of niet zijn gebandeerd.
- A.** Hoewel de armpennen naar het lichaam toe een geleidelijk donkerdere indruk geven, zien we niet het sterke contrast dat Steppekiekendief (en Grauwe Kiekendief) vertonen. Bij Blauwe Kiekendief is de bleke grondkleur tussen de bandering vaak goed zichtbaar, hoewel de armpennen op afstand wel wat donkerder kunnen overkomen dan deze foto ons toont.
- L.** De streping over het hele lichaam is typisch voor jonge Blauwe Kiekendieven. De bruine tint, de ietwat wazige streping en de gelijk beige grondkleur van de onderdelen wijzen op een juveniele Blauwe Kiekendief. Een jonge Steppekiekendief in het najaar vertoont een egaal oranje gekleurd lichaam, zonder enige tekening.

6

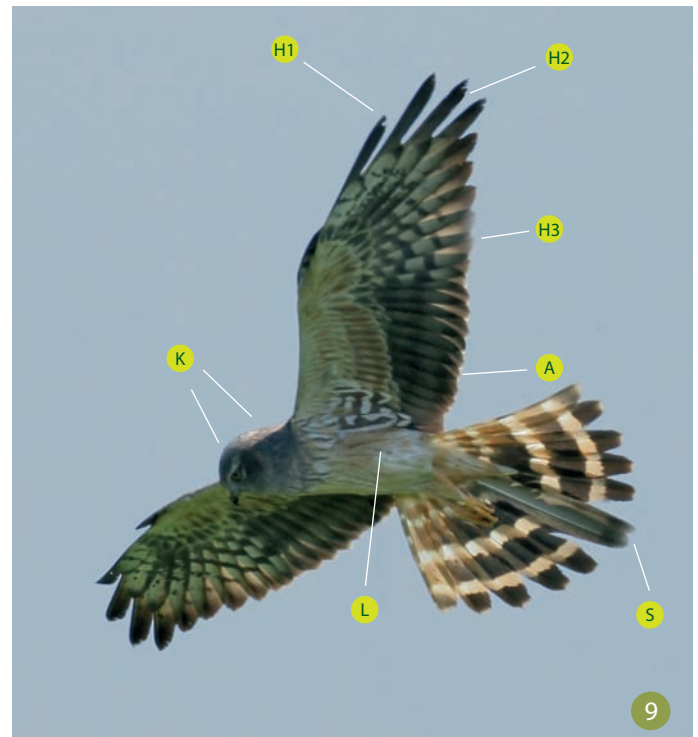
- Het geslacht kan niet worden beoordeeld op deze foto, maar uit andere foto's blijkt dat deze vogel een bleke iris had, wat op deze leeftijd kenmerkend is voor een mannetje.
- K1.** Donkere 'boa' van zijhals tot keel, waardoor de bleke halsband (K2) nog beter opvalt.
- K2.** Opvallende en duidelijke bleke halsband. Ondanks de schuine hoek lijkt de halsband egaal bleek en overal even breed. Op andere foto's was te zien dat deze bovendien netjes doorloopt van de kin naar de achterkop.
- H1.** Bleke binnenste handpennen tot tegen de achterrand door het ontbreken van een donkere eindband. Dit is een variabel kenmerk: jonge Steppekiekendieven kunnen hier een donkere eindband hebben en Grauwe Kiekendieven zonder opvallende eindband komen voor. Niettemin is het eerder typisch voor Steppe en dus een goed ondersteunend kenmerk.
- K1.** De distale helft van de handpennen is overwegend bleek, met amper bandering, maar wel met een hint van een donkere tip. Jonge Grauwe Kiekendieven vertonen hier eveneens weinig of geen bandering maar in de regel hebben ze in dat geval wel een grotendeels donkere distale helft van de buitenste handpennen.
- H3 +** Typische handpenformule van Steppekiekendief: vier zichtbare 'vingers' en de tiende handpen die duidelijk korter is in vergelijking met de zesde handpen (van binnen naar buiten geteld). De tiende handpen komt in lengte uit tussen de zesde en de vijfde handpen.
- H5.** Hoewel dit meer uitgesproken kan zijn zien we bij deze vogel toch een duidelijke hint van een gedeeltelijke witte 'boemerang': een aaneengesloten witte zone op de handpenbases, hier vooral op de binnenste handpennen.
- A.** Donkere armpennen, die duidelijk contrasteren met de blekere handpennen; merk op hoe scherp de kleurscheiding is tussen de bleke eerste handpen en de donkere eerste armpen.
- L.** Egaal gekleurd onderlichaam, zonder spoor van streping (de vage, iets donkerdere veegjes op de zijborst kunnen bezwaarlijk strepen genoemd worden). De oorspronkelijk oranje kleur van het juveniele kleed is sterk verbleekt tot beige, vermoedelijk het gevolg van een maandenlange blootstelling aan fel zonlicht in de winterkwartieren. Merk verder op dat de vogel ogenschijnlijk nog geen enkele veer heeft geruid: naast het lichaam zijn ook vleugels, staart en kop nog in juveniel kleed. Een Grauwe Kiekendief zou op dit moment van het jaar al een aantal nieuwe, geruide veren vertonen.

7 Steppekiekendief *Circus macrourus* 2^e KJ. 24 april 2010. Fonteintjes, Zeebrugge (W) (Foto: Johan Buckens)

8 Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* 2^e KJ vrouwtje. 29 april 2008. Extremadura (Sp) (Foto: Alain De Broyer)

9 Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* 2^e KJ mannetje. 8 mei 2011. Lesbos (Gr) (Foto: Raymond De Smet)

7

Bij een hoog overtrekkende kiekendief komt het erop aan om met de hier zichtbare informatie, tot een positieve determinatie te komen. Dat is niet zo onmogelijk als het lijkt.

H. Hoewel de details van de koptekening onder deze hoek niet goed kunnen worden ingeschat laat de vogel in beide vleugels wel een opvallende witte 'boemerang' zien aan de bases van de handpennen. Dit is een sluitend kenmerk voor Steppekiekendief. Jammer genoeg vertonen sommige exemplaren dit amper of minder duidelijk, maar indien aanwezig is het dus doorslaggevend.

L. Egale oranje-achtige kleur op de onderdelen en de ondervleugeldekveren. Jonge Steppekiekendieven ruilen amper tijdens hun eerste winter, in tegenstelling tot Grauwe Kiekendieven. Dat leidt ertoe dat een jonge Steppekiekendief in het voorjaar in hoofdzaak een gesleten juveniel kleed draagt, zonder veel nieuwe veren.

8

Slanke kiekendieven in het voorjaar van hun tweede kalenderjaar zijn bijzonder moeilijk om te determineren. Het is belangrijk om eerst te trachten de vogel in een leeftijdscategorie te plaatsen. Het patroon van de slagpennen op de ondervleugel wijst hier duidelijk op een jonge vogel in zijn tweede kalenderjaar: donkere armpennen contrasteren met blekere handpennen. Dat wijst erop dat het om een Grauwe of Steppekiekendief gaat.

L. Het lichaam vertoont duidelijk sporen van vers geruide veren die zorgen voor een duidelijke streping, vooral op de bovenborst maar ook lager op het lichaam. Dat is een uitstekende aanwijzing pro Grauwe Kiekendief, jonge Steppekiekendieven vertonen immers geen dergelijke verregaande lichaamsruil in het voorjaar.

K1. Zeer veel wit rond het oog wijst op Grauwe Kiekendief.

K2. Geen spoor van een duidelijke halsband en slechts een flauwe, nauwelijks opvallende 'boa' in de nek en de hals.

H1. Lange tiende handpen ongeveer even lang als de zesde handpen.

H2. Vier zichtbare vingers die bovendien donker gekleurd zijn, zonder enige bandering.

H3. Een opvallende en scherp afgelijnde donkere eindband op de binnenste handpennen.

A. Donkere armpennen, die duidelijk contrasteren met de blekere handpennen.

9

Hier zien we een mooi voorbeeld van de vergevorderde ruil bij Grauwe Kiekendief bij de terugkeer uit de winterkwartieren. Steppekiekendieven van dezelfde leeftijd vertonen in het voorjaar nooit een dergelijke mix van nieuwe veren en oude juveniele veren.

K. Het grootste deel van de kop en het bovenlichaam vertonen verse veren van het adulte type. Kop, nek, hals en bovenborst zijn al grotendeels grijs. Lager op het lichaam zijn reeds veel bruine streepjes te zien.

H1. Een lange tiende handpen, ongeveer even lang als de zesde handpen (van binnen naar buiten geteld).

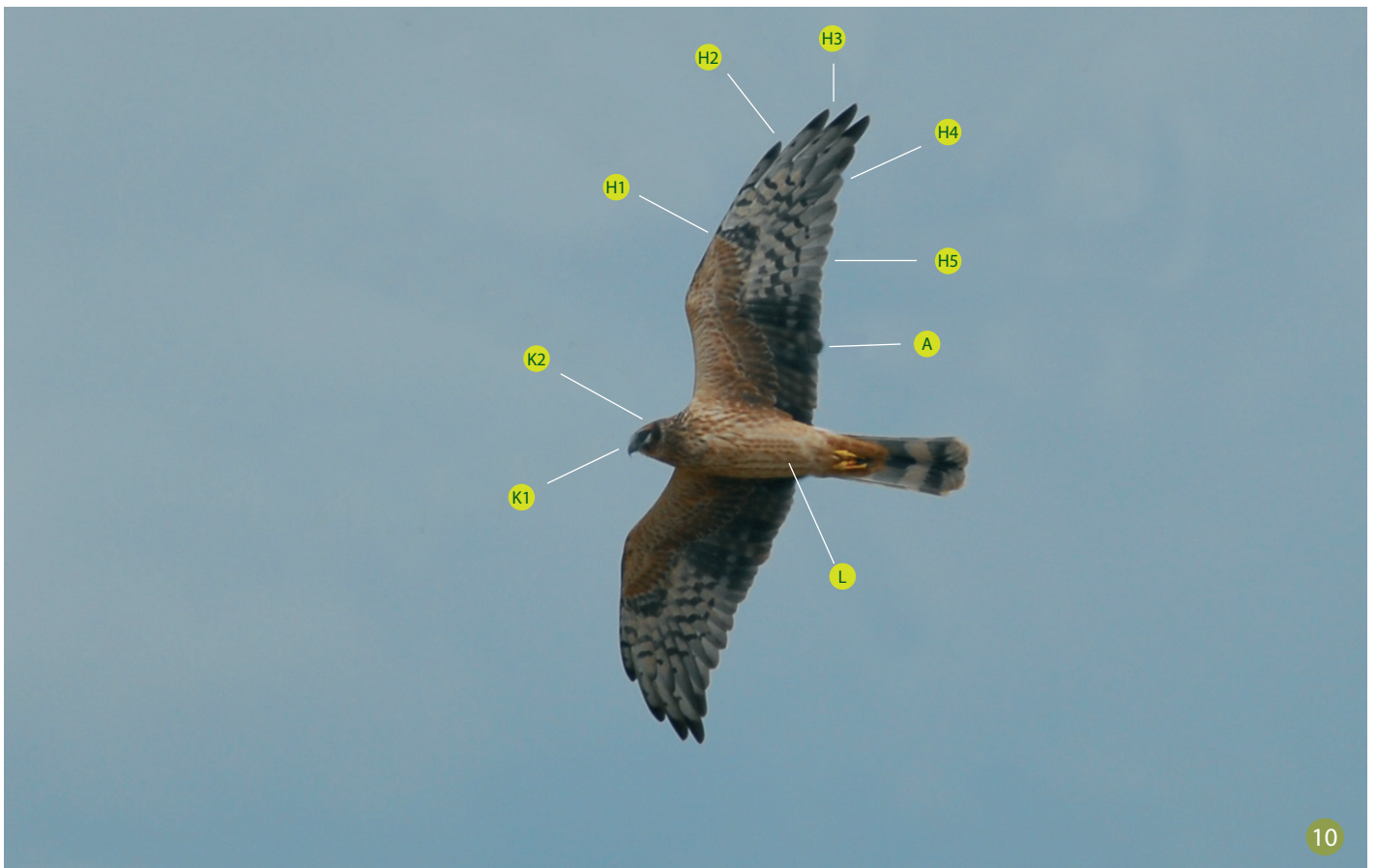
H2. Vier zichtbare vingers die bovendien egaal donker zijn. Steppekiekendief vertoont evenveel vingers, maar die zijn in de regel lichter en duidelijk gebandeerd.

H3. Een donkere eindband op de binnenste handpennen. Bij Steppekiekendief is deze band vaak afwezig of vager.

A. Donkere juveniele armpennen die contrasteren met de blekere handpennen.

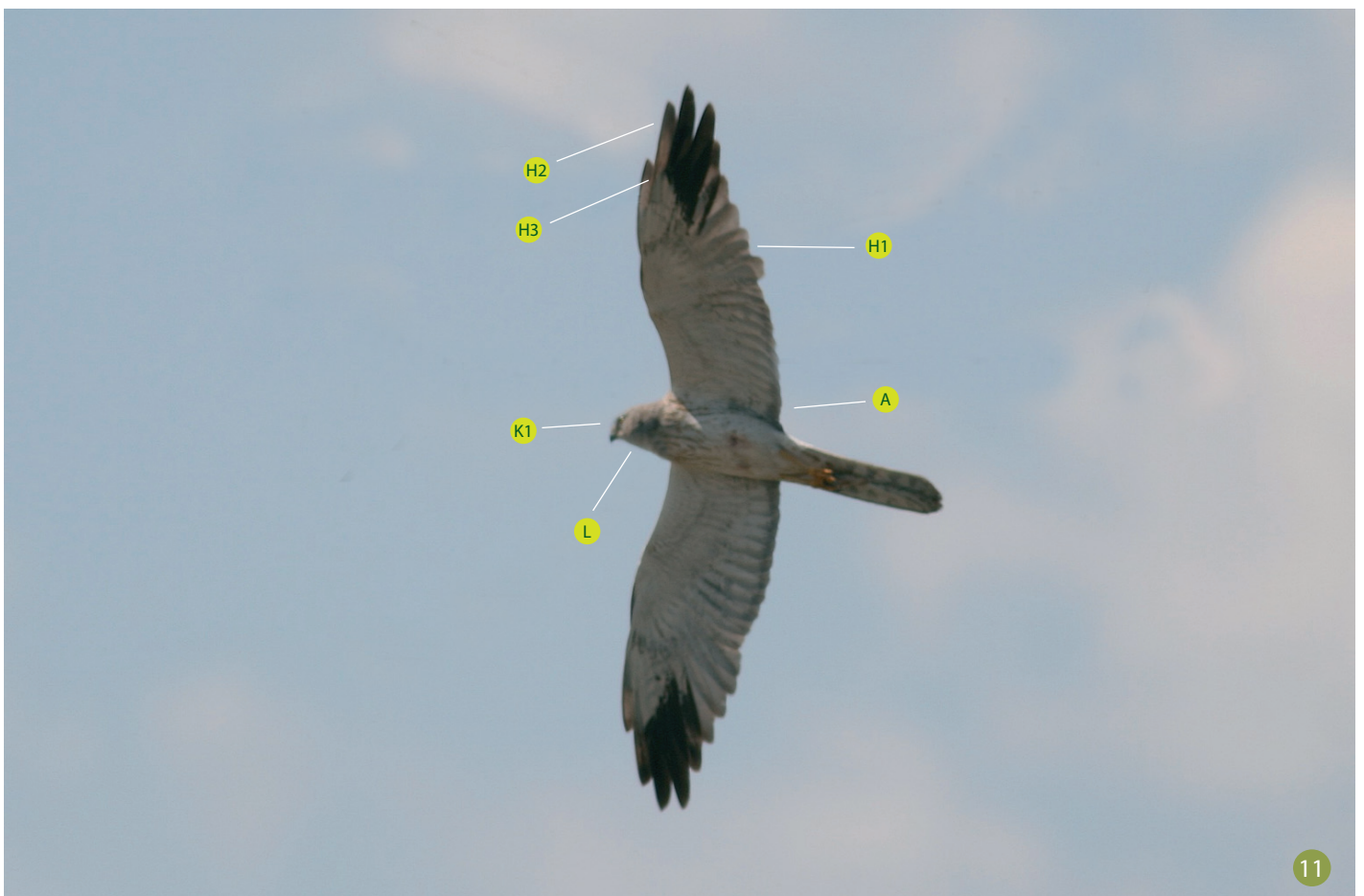
L. Geruide okselveren van het adulte type. Behalve het feit dat een juveniele Steppekiekendief in het voorjaar op die plaats geen geruide veren zou vertonen, vertoont die soort in geen enkel kleed een dergelijk patroon op de okselveren.

S. De staart levert zelden bruikbare kenmerken op. Wanneer de staart in het voorjaar twee nieuw geruide binnenste staartpennen bezit, zoals hier, is dat echter een uitstekende aanwijzing dat het om een Grauwe Kiekendief en niet om een Steppekiekendief gaat.

10

▶ Steppekiekendief *Circus macrourus* 2° KJ vrouwtje. 2 september 2008. Ambresin (Lg) (Foto: Alain De Broyer)

11

▶ Steppekiekendief *Circus macrourus* 3° KJ mannetje. 28 mei 2008. Tengiz-Korgalzhyn, Kazachstan. (Foto: Wouter Faveyts)

10

Deze foto toont aan hoe Steppekiekendieven in de loop van de zomer hun rui-achterstand (ten opzichte van Grauwe Kiekendieven) uit het voorjaar snel inhalen. Tegen het begin van de najaarstrek heeft er zich een vrijwel volledige rui voltrokken. Aanwijzingen dat het om een exemplaar in tweede kalenderjaar gaat zijn: het sterk contrasterende koppatroon dat nog sterk op het juveniele patroon lijkt, de rossige tint op het lichaam en de ondervleugeldekeningen, de erg donkere armpennen (dit zijn niet de juveniele armpennen, maar geruide armpennen) en de donkere iriskleur. Een mannelijke Steppekiekendief zou er in dit kleed ongeveer uitzien zoals de vogel in foto 11.

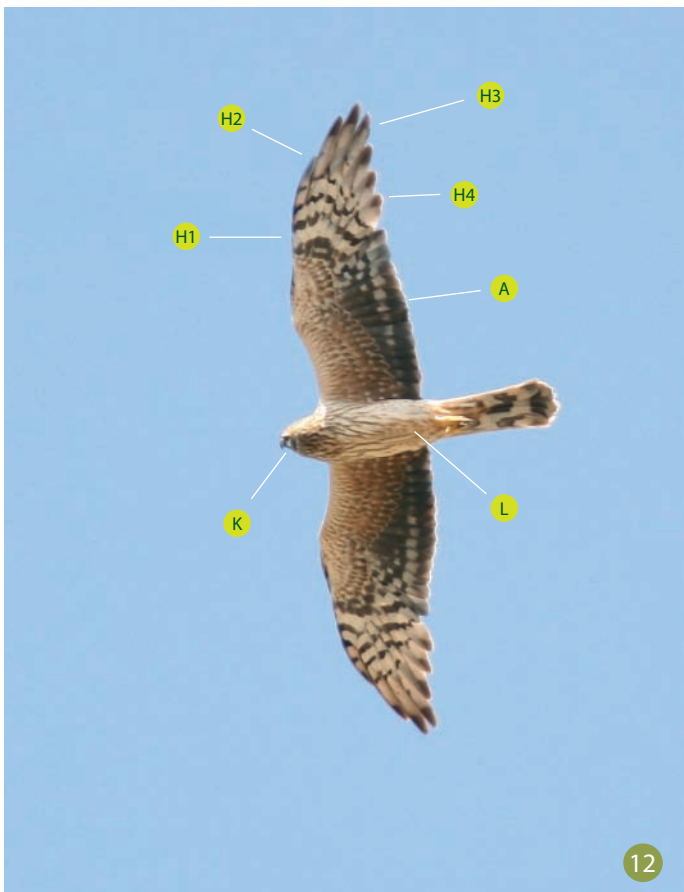
- K1.** Sterk contrasterend koppatroon: amper wit rond het oog en een opvallende lange, donkere en scherp afgelijnde vlek die vanaf de achternek naar de keel loopt. Een Grauwe Kiekendief vertoont geen dergelijk koppatroon.
- K2.** Hoewel niet meer zo opvallend als in juveniel kleed is wel nog steeds een duidelijke halsband zichtbaar, die doorloopt vanaf de achternek tot aan de keel. De halsband is nog steeds even breed over de hele lengte, maar de bruine vlekjes geven aan dat het om een niet-juveniel exemplaar gaat. De halsband zorgt ervoor dat de koptekening nog meer contrasteert. De donkere 'boa' die vaak voorkomt in het juveniel kleed is minder opvallend doordat de nek en de hals nu duidelijk gestreept zijn. Die tekening loopt bovendien over in de streping op de onderdelen.
- H1.** Een duidelijke witte boemerang aan de bases van de handpennen.
- H2.** De korte tiende handpen is duidelijk korter dan de zesde handpen. Bij Grauwe Kiekendief zijn deze ongeveer even lang.
- H3.** Slechts vier zichtbare vingers met typische tekening voor Steppekiekendief: hoofdzakelijk bleek met amper tekening maar met donkere toppen.
- H4.** De bandering op de handpennen is duidelijk geconcentreerd op het centrale deel van de pennen, waardoor de witte boemerang (zie H1) en de bleke handpentoppen (zie H3) worden benadrukt.
- H5.** Onopvallende, vage eindband op de binnenste handpennen.
- A.** Zeer donkere armpennen contrasteren met de bleke handpennen. Bij Grauwe Kiekendieven verdwijnt dit contrast grotendeels bij de eerste rui. Vrouwelijke Steppekiekendieven blijven dit contrast behouden, ook in adult kleed (zie tevens foto 12).
- L.** De okseltekening is typisch voor Steppekiekendief: bruin met kleine bleke vlekjes. Bij Grauwe Kiekendief zien we hier rossige bandering.

11

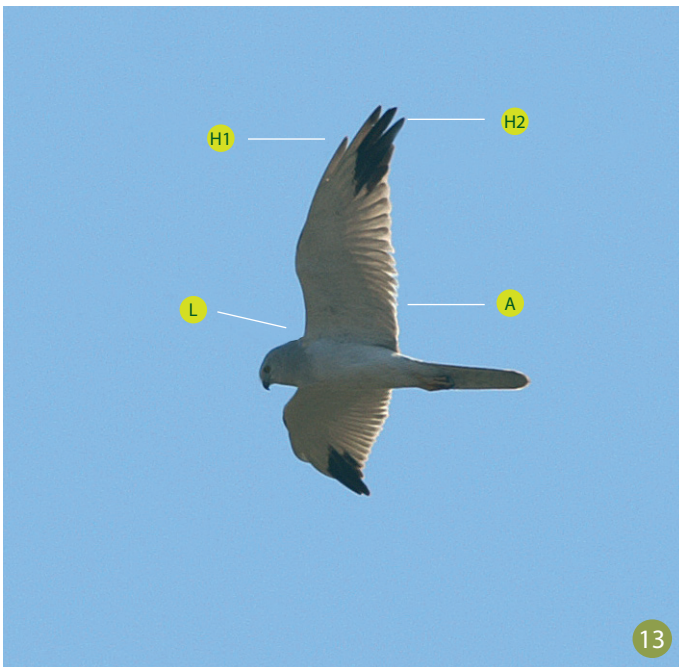
- A.** De armpennen vertonen een vage donkere eindband die aan een mannetje Blauwe Kiekendief herinnert. Die eindband is bij deze onvolwassen Steppekiekendief echter beperkt tot de armpennen. Bij Blauwe Kiek loopt die door over de handpennen. Bij oudere mannetjes Steppekiekendief verdwijnt deze eindband. De aanwezigheid van een (diffuse) eindband op de vleugel bij oudere mannetjes lijkt te wijzen op hybridisatie met Blauwe Kiekendief (Forsman & Peltomäki 2007).
- H.** Bleke binnenste handpennen (zonder donkere eindband) van het adulte type.
- H2.** Typische handpenformule van Steppekiekendief: vier zichtbare vingers met tiende handpen opmerkelijk korter dan de zesde handpen (net iets langer dan de vijfde). Merk op hoe deze handpenformule bijdraagt tot het kenmerkende uitzicht van de vleugelpunt bij Steppekiekendief: smal en puntig. Bij Grauwe Kiekendief is de hand eveneens iets breder en minder puntig, bij Blauwe Kiekendief is die duidelijk breder en ronder.
- H3.** De typische smalle, puntige zwarte vleugelwig is al goed zichtbaar en soortbepalend. De achtste en de zevende handpen zijn zwart, de negende en de zesde handpen vertonen een zwarte top. De buitenste, tiende en de vijfde handpen zijn volledig bleek. Bij een vogel van deze leeftijd kan de wig uitgebreider zijn, met meer zwart op zowel de negende als de zesde handpen (Forsman 1999). Een Blauwe Kiekendief van deze leeftijd of ouder heeft veel meer zwart op de handpennen: de vijf buitenste zijn zwart tot vrijwel tegen de basis aan en ook de vijfde handpen heeft een zwarte top, als verbinding met de rest van de doorlopende eindband.
- K.** Typisch voor onvolwassen mannetjes Steppekiekendief is de grijze kop, nek en bovenborst versus de witte kleur lager op het lichaam. Dit lijkt op het patroon bij Blauwe Kiekendief.
- L.** Vrij opvallende streping op de borst is typisch voor een onvolwassen mannetje Steppekiekendief. Ook jonge mannetjes Blauwe Kiekendief kunnen daar enige tekening vertonen maar dan gaat het om (rossige) vlekjes in plaats van streping. Forsman (1999) vermeldt dat vogels van deze leeftijd in de regel geen opvallende streping op de borst vertonen in het voorjaar. Die gaat normaal gezien verloren tijdens de winter, deze foto bewijst echter dat er uitzonderingen bestaan op die regel.

12

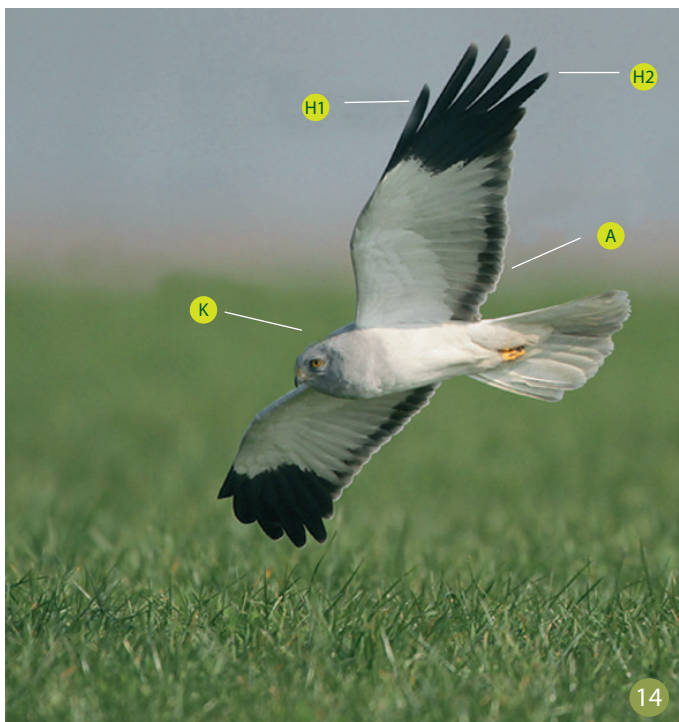
- K.** De vogel kijkt naar boven maar we zien nog net de duidelijke halsband. Bij niet-juveniele Steppekiekendieven is de halsband niettemin altijd minder opvallend dan bij juveniele vogels.
- H1.** Witte boemerang aan de bases van de handpennen. Een variabel kenmerk maar goed waarneembaar bij deze vogel; weliswaar meer opvallend in de linkervleugel. Niet alle Steppekiekendieven hebben een dergelijke boemerang, maar indien aanwezig is het één van de beste kenmerken op de handvleugel.
- H2.** Korte tiende handpen ten opzichte van de zesde (van binnen naar buiten geteld). Bij Grauwe Kiekendief zijn deze ongeveer even lang. Dit kenmerk is uiteraard minder bruikbaar bij recent uitgevlogen juvenielen met nog niet geheel uitgegroeide handpennen.
- H3.** Gebrek aan bandering op buitenste deel van de handpennen. Bij Steppekiekendief concentreert de bandering zich op het centrale deel van de handpennen (waardoor de witte boemerang ontstaat aan de basis – zie H1). Grauwe Kiekendieven van die leeftijd vertonen doorgaans fijnere en meer gelijkmatig verspreide bandering, maar dit kenmerk is variabel.
- H4.** Donkere kleur aan de binnenste handpennen beperkt zich tot de uiterste toppen, waardoor er geen aaneengesloten eindband zichtbaar is. Dit is eveneens een variabel kenmerk, maar bij oudere vrouwtjes Steppekiekendief doorgaans goed bruikbaar.
- A.** Armpennen erg donker en contrasterend met de blekere handpennen. Die indruk wordt versterkt door het ontbreken van een duidelijke donkere eindband aan de binnenste handpennen (zie H4). Dergelijk contrast tussen arm- en handpennen komt bij juvenielen van de drie soorten voor, echter niet bij oudere vrouwtjes van Grauwe en Blauwe Kiekendief. Ook het patroon van de armpennen varieert sterk bij vrouwtjes Steppekiekendief. Deze vogel heeft een zeer donker patroon wat de determinatie vergemakkelijkt: vrijwel volledig donkere armpennen met één opvallende bleke band. Bij sommige vrouwtjes is een tweede bleke band zichtbaar dicht bij de bases van de armpennen toe.

▶ Steppekiekendief *Circus macrourus* adult vrouwtje. 26 mei 2008. Tengiz-Korgalzhyn, Kazachstan (Foto: Wouter Faveyts)

▶ Steppekiekendief *Circus macrourus* adult mannetje. 28 mei 2008. Tengiz-Korgalzhyn, Kazachstan. (Foto: Joost Mertens)

▶ Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* adult mannetje. 16 maart 2011. Houtave (W) (Foto: Johan Buckens)

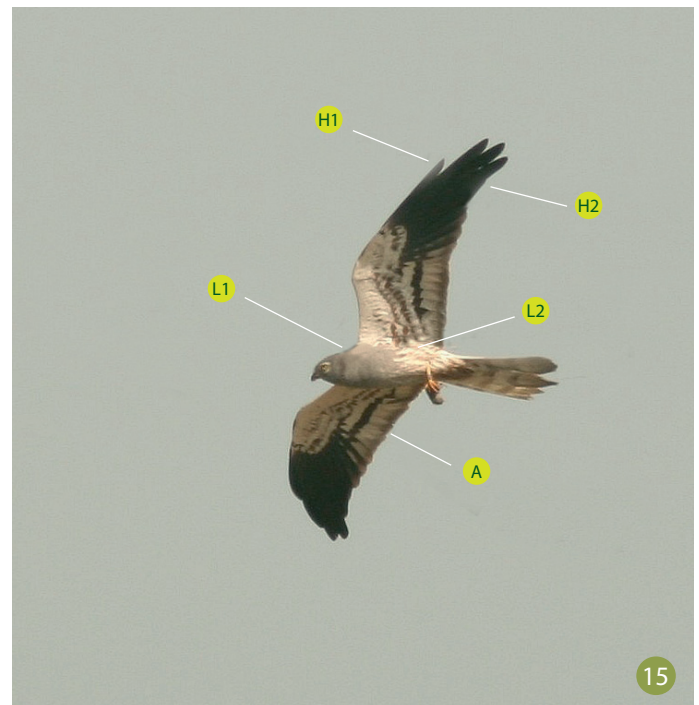
14

- K.** De grijze kop, nek en bovenborst zijn vrij scherp afgescheiden van de witte buik en flanken.
- H1.** Heel veel zwart op de handpennen: de vijf buitenste handpennen zijn bijna volledig zwart tot tegen de bases. Tevens veel zwart op de vijfde handpen, niet alle mannetjes Blauwe Kiek vertonen zoveel zwart op die handpen.
- H2.** Een duidelijke vijfde vinger Daardoor komt de handvleugel van Blauwe Kiekendief breed, vol en enigszins afgerond over. Steppekiekendief en Grauwe Kiekendief hebben slechts vier vingers waardoor de hand bij die soorten smaller overkomt.
- A.** Opvallende, duidelijk afgeijnde en vrij brede eindband over de gehele lengte van de vleugel: van de binnenste handpennen over de armpennen tot aan het lichaam.

13

Oude, uitgekleurde mannetjes Steppekiekendief, in hun haast spookachtig wit verkleed, behoren tot de meest tot de verbeelding sprekende roofvogels!

- L.** Het lichaam is mooi wit, met een vage overgang naar bleekgrijze bovenborst en kop. Bij oude mannetjes wordt ook de kop vaak erg wit, hoewel dit kenmerk enigszins individueel varieert want ook jonge mannetjes kunnen een zeer bleke kop vertonen. Indien de kop bleekgrijs is, zien we doorgaans witte tekening rond het oog, zoals bij deze vogel.
- H1.** Typisch handpenpatroon van de twee slanke kiekendieven, met vier zichtbare vingers dus. De relatief korte tiende handpen draagt bij tot de puntige en valkachtige indruk van de hand.
- H2.** Kleurpatroon van de handpennen: de buitenste twee handpennen zijn bleek en het zwart is beperkt tot handpen 6 t.e.m. 8. Sommige mannetjes hebben ook duidelijk zwart op de top van de negende handpen, maar de hoeveelheid en intensiteit daarvan varieert enigszins. Deze kleurverdeling levert het typische handpenpatroon van een adult mannetje Steppekiekendief op: wit met een kleine, wigvormige zwarte vleugelpunt. Bij zowel Blauwe als Grauwe Kiekendief is het zwart in de vleugelpunt veel uitgebreider (zie foto's 14 en 15).
- A.** De armpennen vertonen een bleke ongetekende achterrand, niet contrasterend met de rest van de armvleugel. Het gebrek aan een donkere achterrand zet zich verder door naar de binnenste handpennen, waardoor de zwarte wig op de buitenste handpennen nog sterker contrasteert. Vergelijk met de achterrand van adulte mannetjes Blauwe en Grauwe Kiekendief (foto's 14 en 15). Bemerkt echter dat onvolwassen mannetjes Steppekiekendief wel een vage donkere achterrand vertonen op de armpennen (zie foto 11). Een vage achterrand bij een uitgekleurd adult mannetje Steppekiekendief kan een indicatie zijn voor een hybride oorsprong (Forsman & Peltomäki 2007).

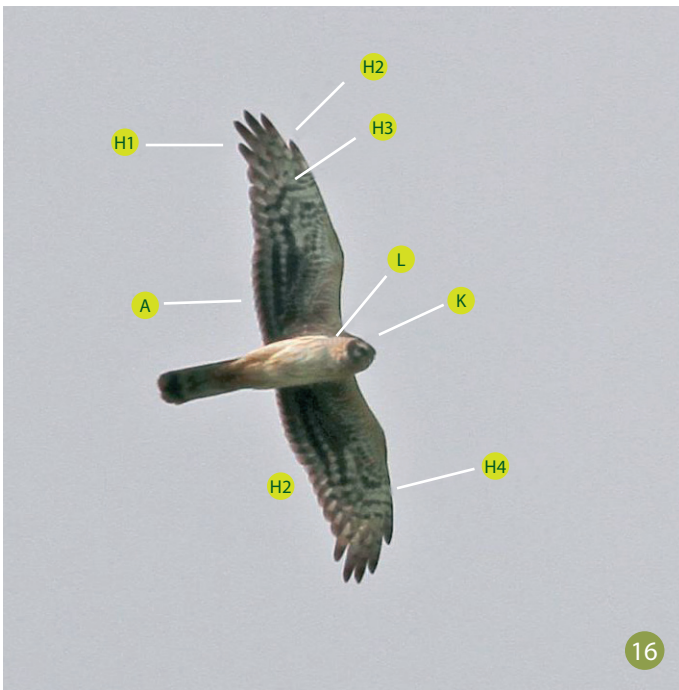

▶ Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* adult mannetje. 17 juni 2007. Noordoost-Groningen (NI) (Foto: Wouter Faveyts)

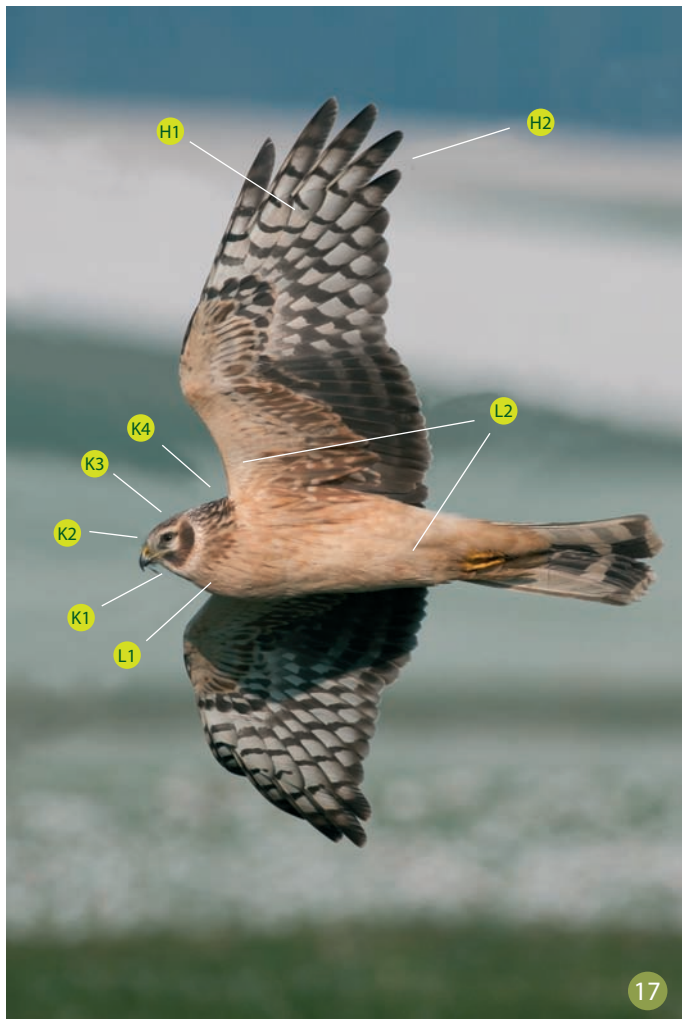
15

Adulte mannetjes Grauwe Kiekendief zijn gemakkelijk te herkennen.

- L1.** De volledige bovendelen en de kop zijn uniform asgrijs van kleur, met een tamelijk snel verloop naar de bleke buik met fijne rosse streepjes. De rosse streping wordt fijner en schaarser met het ouder worden. Deze vogel toont een fijne streping op het onderlichaam en voornamelijk witte ondervleugeldekveren (rossig gestreept bij jongere volwassen mannetjes), wat wijst op een oudere vogel. Dit mannetje vertoont wit boven en onder het oog maar de hoeveelheid is variabel en sommige vogels hebben een egaal grijze kop.
- L2.** Beide geslachten vertonen dikke rosse strepen op de okselveren, maar dat geldt niet voor juveniele Grauwe Kiekendieven.
- H1.** De lange tiende handpen draagt bij tot een langwerpige hand die tegelijk toch vrij breed overkomt. Bij Steppekiekendief komt de hand puntiger en meer valkachtig over. Bij Blauwe Kiekendief is de hand dan weer voller en ronder.
- H2.** Op een paar binnenste na zijn bijna alle handpennen zwart tot tegen de basis, wat een zeer zwarte hand creëert.
- A.** Typisch armpenpatroon van Grauwe Kiekendief: bleek met een vage eindband en een zwarte band halverwege de armpennen.

► Vermoedelijke hybride Steppiekiekendief *Circus macrourus* x Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* 2^e KJ. 8 april 2012. On (Lx) (Foto: Bart De Schutter)

► Vermoedelijke hybride Steppiekiekendief *Circus macrourus* x Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* 2^e KJ vrouwtje. 1 februari 2012. Villers-le-Gambon (N) (Foto: Alain De Broyer)

16

Deze vogel vertoont een verwarrende mix van kenmerken. De algemene indruk is er een van een zware vogel tengevolge van het naar verhouding dik lichaam. Dat in combinatie met de kenmerken van beide soorten wijst hier op een hybride tussen Steppiekiekendief en Blauwe Kiekendief.

1. Hoewel de armpennen donkerder zijn dan de handpennen is het contrast niet zo groot en scherp als bij jonge Steppe- en Grauwe Kiekendieven: de bleke grondkleur is nog redelijk goed zichtbaar tussen de bandering door, helemaal tot aan het lichaam.
- H1. We zien een vijfde gevingerde handpen, een kenmerk dat normaal enkel past op Blauwe Kiekendief. Bij een vogel met kenmerken van Steppiekiekendief is dit altijd een goede aanwijzing voor een mogelijke hybride.
- H2. De top van de tiende handpen valt tussen de zesde en de vijfde handpen in: normaal voor Steppe- maar te lang voor Blauwe Kiekendief.
- H3. Het patroon op de handpennen wijst eerder op Steppiekiekendief: de bandering is geconcentreerd op het centrale deel van de handpennen, met geen of vage bandering op de bases en aan de uiteinden.
- H4. Hoewel nogal vaag, zien we toch een duidelijke witte boemerang, een uitstekend kenmerk voor Steppiekiekendief of, in dit geval, de invloed van die soort.
- L. Vage maar duidelijke streping op bovenborst en de zijborst wijst dan weer op invloed van Blauwe Kiekendief. Een zuivere Steppiekiekendief vertoont geen dergelijke tekening in het voorjaar van zijn tweede levensjaar.
- K. Een opvallende halsband in combinatie met de solide donkere oorstreek is kenmerkend voor Steppiekiekendief.

17

Over deze opmerkelijke vogel (op basis van de donkere iris een vrouwtje) valt heel wat te zeggen. De kleed kenmerken lijken in eerste instantie vooral op Steppiekiekendief te wijzen, terwijl een toch wel zware lichaamsbouw naar een Blauwe Kiekendief doet neigen. Een nauwkeurige analyse brengt uitsluitsel. Deze opmerkelijke vogel werd van 30 januari tot 19 maart waargenomen. Het is geen hard kenmerk, maar de waarnemingsperiode mag als bijzonder worden beschouwd. Steppiekiekendief overwintert in tegenstelling tot Blauwe Kiek doorgaans ver ten zuiden van België. Bij waarnemingen van vermeende Steppiekiekendieven in de winterperiode is het uitkijken geblazen naar kenmerken die op hybridisatie wijzen.

- K1. De halsband zit goed voor Steppiekiekendief: opvallend bleek en op het eerste zicht overal ongetekend en even breed. Toch blijken enkele details niet te kloppen: de bovenste helft van de halsband vertoont een sterker wordende maar subtiele tekening, die tegen de kruin aan zelfs naadloos overgaat in de tekening op de nek.
- K2. Veel wit zowel boven als onder het oog. De bleek lijkende teugel en het ontbreken van duidelijke zwartbruine 'mascara' rond het oog geven een te 'vriendelijke', open gezichtsuitdrukking voor Steppiekiekendief.
- K3. De opvallende en solide wangvlek die van achter het oog doorloopt tot op de keel is dan weer een goede aanwijzing voor Steppiekiekendief. Bij jonge Blauwe Kiekendieven is die dikwijls minder scherp afgelijnd, vooral doordat ze niet contrasteert met een opvallende bleke halsband.
- K4. De sterke streping in zij- en achternek passen eerder op Blauwe dan op Steppiekiekendief. Bij de laatste zou de boa zeer donker en egaal gekleurd zijn, al is er op dat vlak sprake van aanzienlijke individuele variatie.
- L1. De zware borst creëert een robuuste indruk die niet past op een Steppiekiekendief, zelfs niet op een vrouwtje. Al kan een vogel die pas gegeten heeft een uitstulpende krop vertonen die de indruk van een zware borst in de hand werkt. De volle nek geeft echter aan dat een recente voedselbeurt niet de oorzaak is.
- L2. De kleur op het lichaam en op de ondervleugeldekveren passen beter op Steppiekiekendief. Ook het gebrek aan enige tekening op deze veerpartijen past bij die keuze. De tekening ontbreekt echter niet helemaal: op de bovenborst en de zijborst is vage streping zichtbaar. Die past niet goed op Steppiekiekendief en wijst op invloed van Blauwe Kiekendief.
- H1. De egaal verspreide bandering op de handpennen en het ontbreken van een duidelijke witte boemerang op de bases van de handpennen zijn eerder typisch voor Blauwe Kiekendief, al kan een dergelijk patroon ook voorkomen bij juveniele Steppiekiekendief.
- H1. De vijfde vinger maakt dat de handpenformule past op Blauwe Kiekendief.

Dankwoord

Een woord van dank gaat uit naar de fotografen die foto's ter beschikking stelden: Johan Buckens, Alain De Broyer, Bart De Schutter, Raymond De Smet, Gerard Janse, Joost Mertens, Axel Smets en Bernard Van Elegem. Gerald Driessens en Johan Buckens worden bedankt voor het kritisch becommentariëren van een eerste versie van deze bijdrage.

Wouter Faveyts, Watermuntweg 10, B- 9820 Merelbeke, wouter.faveyts@telenet.be

Referenties

- Clarke R. 1996. *The Montagu's Harrier*. Arlequin Press. Chelmsford
- Ferguson-Lees J. & D.A. Christie 2001. *Raptors of the World*. Christopher Helm. London
- Forsman D. 1993. *Roofvogels van Noordwest-Europa*. GMB. Uitgeverij. Haarlem
- Forsman D. 1995. Field identification of female and juvenile Montagu's and Pallid Harriers. *Dutch Birding* 17(2): 41-54

- Forsman D. 1999. *The raptors of Europe and the Middle East*. T & AD Poyser. London
- Forsman D. & J. Peltomäki 2007. Hybrids between Pallid and Hen harriers – A new headache for birders? *Alula* 13(4): 178-182
- Forsman D. & D. Erterius 2012. Pallid Harriers in northwest Europe and the identification of presumed Pallid Harrier x Hen Harrier hybrids. *Birding World* 25(2): 68-75
- Lontkowski J. 1995. Die Unterscheidung van Korn- Circus cyaneus, Wiesen- C. pygargus und Steppenweihe C. macrourus. *Limicola* 9(5): 233-275
- Van den Berg A.B. & M. Haas. WP Reports. *Dutch Birding* 34(2): 112-124

Samenvatting – Abstract – Résumé

In deze bijdrage wordt de determinatie van Steppiekiekendief *Circus macrourus* uit de doeken gedaan op basis van directe vergelijking met de twee gelijkende soorten, Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* en Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*. De diverse kenmerken worden ontleed aan de hand van een uitgebreide uitleg bij foto's van de verschillende kleden van elke soort. Naast harde kenmerken worden ook praktische tips gegeven die kunnen helpen bij determinatie. Tot slot wordt ook het aspect van hybridisatie tussen de verschillende soorten aangeraakt. ■

Identification of Pallid Harrier

In this article the identification of Pallid Harrier *Circus macrourus* is revealed by direct comparison with the two similar species, Montagu's Harrier *Circus pygargus* and Hen Harrier *Circus cyaneus*. The various characteristics are shown using an extensive collection of photos of

each species in different plumages. In addition to these features, practical tips are given which can help with identification. Finally the subject of hybridisation between the different species is touched upon. ■

Identification du Busard pâle

Dans cette contribution, la détermination du Busard pâle *Circus macrourus* est expliquée à base d'une comparaison directe avec deux espèces similaires, le Busard cendré *Circus pygargus* et le Busard Saint-Martin *Circus cyaneus*. Les différentes caractéristiques sont analysés à l'aide de photos des différents plumages de chaque espèce, abondamment commentées. Parallèlement aux traits distinctifs, clairs et nets, des tuyaux pratiques pour la détermination sont également proposés. Enfin, l'aspect de l'hybridation entre les différentes espèces est abordé. ■

Vogelcursussen

Overzicht van het aanbod aan vogelcursussen in de periode januari-april 2013 bij Natuurpunt Educatie www.natureeducatie.be
 Voor meer details en recente info (ook voordrachten) zie de interactieve activiteitendatabank van Natuurpunt:
<http://activiteiten.natuurpunt.be>

Cursus: **Vogels op het strand** (4 lessen)

Start: 10 januari 2013

Inrichter: NP Middenkust

Locatie: Oostende

Cursus: **Dagroofvogels** (5 lessen)

Start: 16 januari 2013

Inrichter: NP Voorkempen kern Zoersel

Locatie: Halle-Zoersel

Cursus: **Winterse watervogels aan het Schulensmeer** (4 lessen)

Start: 22 januari 2013

Inrichter: BC 't Vloot i.s.m. Oprachthoudende Vereniging SchulensMeer

Locatie: Linkhout

Cursus: **Vogels kijken het ganse jaar door** (13 lessen)

Start: 28 januari 2013

Inrichter: NP Rupelstreek

Locatie: Boom

Cursus: **Futen en eenden** (2 lessen)

Start: 1 februari 2013

Inrichter: NP Brugge

Locatie: Sint-Andries

Cursus: **Vogels het jaar rond** (20 lessen)

Start: 4 februari 2013

Inrichter: VWG Oost-Brabant

Locatie: Leuven

Cursus: **Dagroofvogels** (6 lessen)

Start: 7 februari 2013

Inrichter: NP Noord-Limburg

Locatie: Lommel

Cursus: **Leren kijken naar vogels** (5 lessen)

Start: 19 februari 2013, dagcursus

Inrichter: Regionaal Landschap Houtland

Locatie: Beernem

Cursus: **Leren kijken naar vogels** (6 lessen)

Start: 19 februari 2013

Inrichter: NP Deinze Plus

Locatie: Deinze

Cursus: **Nachtroofvogels** (4 lessen)

Start: 22 februari 2013

Inrichter: NP Zemst

Locatie: Zemst

Cursus: **Vogels van de Ardennen** (3 lessen)

Start: 25 februari 2013

Inrichter: VWG Oost-Brabant

Locatie: Diest

Cursus: **Vogelgeluiden in eigen streek** (8 lessen)

Start: 27 februari 2013

Inrichter: NP Kasterlee

Locatie: Tielen

Cursus: **Nachtroofvogels** (4 lessen)

Start: 1 maart 2013

Inrichter: NP Heist-op-den-Berg

Locatie: Hallaar

Cursus: **Vogelgeluiden van bos en riet** (5 lessen)

Start: 12 maart 2013

Inrichter: VBC De Otter

Locatie: Woumen

Cursus: **Vogelzang in het bos** (5 lessen)

Start: 14 maart 2013

Inrichter: NP De Kievit

Locatie: Beerse

Cursus: **Vogels herkennen aan hun zang** (2 lessen)

Start: 27 maart 2013

Inrichter: Vormingplus Oost-Brabant

Locatie: Heverlee

Cursus: **Akkervogels** (4 lessen)

Start: 16 april 2013

Inrichter: VWG's Heerenbosch

Locatie: Vlassenbroek

Cursus: **Vogels in tuin en park** (4 lessen)

Start: 18 april 2013

Inrichter: NP Middenkust

Locatie: Oostende